

VIGENCIA DE L'OBRA DE HENRY MILLER

A quaranta-dos anys de distància de l'aparició de la primera obra publicada de Henry Miller, Tropic de Cancer, se'ns acut de fer-nos algunes reflexions respecte a la vigència de la seva obra en conjunt. Enguany, el 26 de desembre, Miller complirà 85 anys; té més de trenta llibres publicats i una colla de opuscles i prefacs, i ha pintat una infinitat de quadres. La majoria dels seus llibres han estat traduïts als idiomes més "majoritaris" (francès, alemany, japonès) i també uns pocs a algun de "minoritari" (danes, suec, txec, català). La seva veu ha estat enregistrada en discos (sèries lectures dels Tropics i entrevistes). Han estat publicats diversos llibres sobre la seva vida i la seva obra, i un gran nombre d'estudis crítics han aparegut en revistes i periodics. Alguns dels seus llibres han estat prohibits a diversos països, i ell ha hagut de fer front a més d'un judici.

La seva obra s'entronca en la línia que parteix de Whitman, Thoreau, Emerson i Melville d'entre els seus propis connacionals; les "influències" són molt més variades i no sempre de caràcter literari. Així podríem destacar les de Lawrence i Joyce, de la literatura "confessional" de finals de segle XIX, del surrealisme, de Knut Hamsun, de Sherwood Anderson, de Celine, de Rabelais, de les religions i les filosofies orientals, de certes teories anarquistes, de la psicoanàlisi, del cinema i el teatre de vodevil, de les figures de Buda, de Krishnamurti i de Crist, de l'ocultisme, de l'astrologia, de Gutkind, de Berdiaeff, de Spengler, de Nietzsche... i moltes d'altres.

Forçament, l'agresolament de tantes i tan diverses influències, o senzillament el procés evolutiu sota la influència d'aquesta miríade d'idees i de personalitats, havia de produir una "aleació" a tal extrem complexa que, sense dubte, hauria de desconcertar els lectors i els crítics o, si més no, de provocar judicis dispars. Així, no és estrany de trobar opinions entusiastes -que, en alguns casos, arriben al caire de l'adoració- al costat de virulentes diatribes, ara adreçades a l'obra, adés, a l'autor, o a l'obra i a l'autor alhora. Per tal com fóra impossible -i farragós- de fer una condensació exhaustiva dels judicis que hom ha formulat a l'entorn de l'obra milleriana, ens hem centrat en tres noms que -potser- són prou il·lustratius per a exemplificar les tendències més marcades de la crítica.

ca enfront aquest autor.

D'una banda, Laurence Durrell i Alfred Perles, ambdós amics personals i autors de sengles biografies de Miller, iniciaren una correspondència amb el propòsit d'"explicar-se" alguns punts de la seva obra, correspondència aplegada a Art and Outrage juntament amb un parell o tres de cartes de Miller mateix. Durrell, volent esbrinar quina és la "intenció" del nostre escriptor a les seves obres, no aconsegueix de fer encaixar el Miller que ell coneix en l'autoretrat que aquest esbossa a les novel·les autobiogràfiques, i conclou, per fi, que "no és pas possible de circumscriure del tot el misteri fonamental de la personalitat creadora", i que, en definitiva, l'obra milleriana és una "autobiografia espiritual". Perles, al seu torn, manifesta que mai no pot cenyir-se a l'obra prescindint de l'home que hi ha al darrere. Així diu: "... crec que Henry Miller és un d'aquests genis peculiars que cal ~~abordar~~ abordar des del punt de vista humà més que no pas des de l'angle literari; és l'ésser humà, en tots els seus aspectes, qui revela l'artista i explica el geni". Aquest és, pensem, l'aspecte més positiu d'aquests dos escriptors, en referir-se a Miller: que ambdós han atès l'obra sense prescindir en cap moment de l'home. I és que els llibres de Miller semblaria que tan sols poden ser encarrats d'aquesta faïça: obrint els ulls de la ment i també els del cor, car cal tenir en compte que aquesta obra és una fabulosa fabulació sobre la vida d'un home, i la vida d'un home no pot ser mesurada amb canons preestablerts, no pot ser encasellada, etiquetada, esquematitzada d'acord a racionalitzacions fredes i asèptiques. La vida "espiritual" d'un home és com un bosc immens amb tota mena d'arbres, de floracions, de plantes punxoses i plantes enfiladisses, de copçades frondoses i sotabosc espes, de clarianes i d'ombradius... que cal recórrer penetrant per tots els viaranyes i, fins i tot, quan cal, obrint-se camí malgrat que això ~~rea~~ comporti deixar-hi algun esquinçall de pell o de carn o una gota de sang... Possiblement, hi hagi un risc en aquest enfoc, un risc que el mateix Miller assenyala i és que "generalment, quan hom exalta la vida, l'art se'n ressent", però ell també afegeix: "i viceversa".

L'exponent més rellevant de com és veritat el sentit d'aquest "viceversa" el constitueix l'altre autor que hem escollit per a contraposar-lo als dos anteriors. Aquest crític, Kingsley Widmer, en la seva obra Henry Miller, se'n aparta com una

mena de científic que penetrés al "bosc" de Miller i, després d'una curiosa classificació de les espècies vegetals més remarcables que hi descobreix, en fes un balanç qualitatiu, basant-se en la seva erudició (que és extraordinària, cal dir-ho); però un cop l'hem seguit fins al final, ens adonem que del "bosc" en si no ens n'ha dit res. En exaltar l'art, sense tenir en compte la vida, en aquest cas particular, en surten malparats l'art i la vida. En un enfoc d'aquesta naturalesa no hi ha manera de fer justícia ni a l'obra ni a l'home^{que}, hem de repetir-ho, en aquest cas, no poden ser destriats. D'ací que, per bé que Durrell i Perles no fessin disquisicions formals ~~respecte~~ respecte a l'obra, ens en donarien igualment una visió molt més acurada i ens permetrien de comprendre-la més bé, que no pas Kingsley Widmer en la seva vivissecció realitzada amb les eines més ortodoxes de la crítica. Per arrodonir-ho: com és possible d'enfocar des d'una òptica ortodoxa una obra i un autor que s'escapen de totes les ortodoxies?

Per damunt o per davall de tota altra consideració, Miller, com a home, és un esperit lliure (que bé ho va veure Keyserling, qui li envia un telegrama en el qual deia: "Saludo un esperit lliure!"), i la seva és una obra creada en llibertat. Aquest sol fet, a criteri nostre, fóra suficientment vàlid per tal de recolzar-hi l'afirmació que l'obra de Miller té una enorme vigència. No deixa de ser curiós que un escriptor que mai no es va voler enrolar a cap partit polític, que mai no va lluitar sota cap bandera al front de batalla, hagi estat un dels escriptors més revolucionaris, més angatjats, i un dels qui ha denunciat amb més eficàcia tot allò que afolla la llibertat de l'home contemporani. Així la seva obra, a més de presentar-nos l'ésser humà dins la seva totalitat, alhora ange et cochon, com diu Temple, té la virtut de ser alliberadora. No és estrany, doncs, que influís notablement en els rebels literaris de la dècada de 1950-60, els de la generació Beat, Jack Kerouac (per a l'obra del qual The Subterraneans Miller li escrigué un proleg), Allen Ginsberg, Gregory Corso; Lawrence Ferlinghetti adhuc li manlleva el títol "The Coney Island of the Mind" per a una col·lecció de poemes. Widmer assenyala una possible influència també en William Burroughs, quant a fragmentació personal i estilització de l'obsce, a The Naked Lunch. I segons Widmer, The Black Book de Laurence Durrell "és una adaptació bastant pretenciosa

i rococó de Cancer i una confessió de vida baixa, cadences retòriques, imatgeria uterina i actituds laberíntiques", per bé que hi troba a faltar "El desafiament i l'exuberància dels millors escrits de Miller". Ha contribuït a difondre els estils poètico-naturalistes entre els autors anglo-saxons, i hom endevina certs ressons millerians en Saul Bellow, Norman Mailer i d'altres. I, sense dubte, tota la pleiade d'escriptors fabricants de best-sellers nord-americans ha seguit el camí que obrí Miller quant a la incorporació del llenguatge col·loquial i les paraules gruixudes, així com la descripció d'escenes erotiques, bé que amb tota una altra intenció i no pas amb l'enginy, l'humor, el to poètic o surrealista que assoleixen en brèllar de la ploma del nostre autor. Un altre aport fonamental de Miller a la literatura nord-americana contemporània -i que pocs crítics han remarcat- és la revitalització de la prosa merces a una extraordinària riquesa de vocabulari.

No podem cloure aquestes línies sense fer una referència a l'actitud de Miller enfront al sexe. El que s'ha proposat l'autor dels Tropics és d'enderrocar les parets de la hipocresia, de les deformacions, de les repressions que constirueixen el laberint en el qual l'home modern s'hi troba perdut, assetjat per la por i l'avidesa. El desig pur, la passió que hauria d'acompanyar l'amor són substituïts per deformacions monstruoses que esclavitzen l'home i el deixen incapacitat per a amar. L'obra de Miller és la crònica de la seva lluita particular contra la tiranía del sexe, no pas contra el sexe. I en aquesta lluita ha escollit l'arma més adient al seu mitjà d'expressió: la llicència de llenguatge. Si cal enfondrar les parets d'aquell laberint de que parlavem, els mots hauran de tenir tota la força possible, llur so haurà de tenir la vibració de les trompetes que enderroquen les muralles de Jericó, i la llibertat d'escriure haurà de ser absoluta. Miller creu que "res no fóra considerat obsce si els homes aconseguien de realitzar llurs desitjgs més íntims. El que més tem l'home és haver d'acarar-se amb les manifestacions, de fet o de paraula, d'allo que ha refusat de viure, que ha estrangulat o ofegat, com diem ara, en el seu inconscient." La sexualitat, tanmateix, no és un mal. El que s'ha esdevingut és que aquells qui dominen la societat han deixat de considerar la sexualitat amb una actitud sana. "Les classes dirigents -diu Temple- han inventat el tabú del sexe a mesura que les revolucions industrials els han fet perdre el comanament de les masses; l'epifenomen purita fou el

mitja de transformar rapidament el sexe en tabú, el qual era considerat com un perill social en tant que simbolitzava una llibertat que no podien amordassar." I per causa d'aquest tabú, la sexualitat ha esdevingut el tira que domina l'home d'avui. És contra aquest tabú que s'adreça l'atac de Miller. Com s'adreçara sempre contra qualsevol trava, barrera, reixa, grilló o mordassa que pugui limitar la llibertat de l'individu.

Miller és un home de la Historia contemporania. Anys a venir, quan hom vulgui historiar la nostra folla epoca; quan hom vulgui saber com era l'home d'avui; quan vulgui saber quins temors l'assetjaven, quines angoixes l'atehallaven, a quines quines disbauxes dels sentits es lliurava; quan vulgui saber com estava organitzada la societat, quins abusos derivaven del poder dels governants; quan vulgui assabentar-se dels crims més vergonyants, comesos en massa, organitzadament, en nom de ^{les} teories més absurdes; quan vulgui registrar les conseqüències de les guerres de materials, de les guerres de predomini estadístic, de calcul fred, del prodigiós caracter maquinista de les guerres i els efectes que causaren en l'home de la nostra epoca; quan vulgui esbrinar les il.lusions, els desigs, les ansies que el menaren a la percaça de la felicitat, de la veritat, d'una mica d'amor; quan vulgui escatir quines foren les batalles que hagué de lliurar per tal de donar naixença a un home nou, a un home lliure, aleshores, doncs, no podrà deixar d'immergir-se en l'obra de Henry Miller, en el Llibre de la seva vida, aquesta obra monumental que és la cronica esborronadora de la vida d'un Home del segle XX, d'un home que ha tingut la valentia de despullar la seva anima en públic, perque sabia que, a la llarga, aquells qui presenciïn aquest espectacle, o bé hauran de reaccionar tot lliurant-se immediatament a crear el món nou on pugui trobar cabuda l'home nou, l'home lliure, o bé hauran d'enfollir incapaços de resistir la visió aterridora de l'anima nua d'un home que mostra les cicatrius obertes i sa^{produiren}gnants que li han produït les arestes esmolades de l'enclusa de la Vida.

Miller rares vegades ha figurat en antologies d'autors nord-americans. La seva obra no ha estat guardonada amb cap premi, per bé que el guanyador del Nobel de literatura d'enguany, Saul Bellows, l'ha anomenat entre els autors que ell

considera mereixedors d'aquesta distinció. Avui, els llibres de Henry Miller ja no encapçalen les llistes de best-sellers. No obstant tot això, les edicions i reedicions de les seves obres, en anglès o traduccions, continuen exhaurint-se arreu en molt poc temps. Passats els ~~judicis~~ judicis, els escàndols; passats tots els efectes col.laterals del primer moment, les noves generacions de lectors prossegueixen redescobrint Miller i la seva obra. I mentre hi hagi homes que servin un halit d'humanitat, en aquesta societat cada cop més deshumanitzada, continuaran restant enlluernats davant la llum que il.lumina aquesta obra i que ~~prové~~ prové de la llum interior del seu autor, perquè, com diu el mateix Miller, "sobre la terra no hi ha cap llum que pugui ser equiparada a la llum interior."

Jordi Arbones